

Devlet Arşivleri Başkanlığı,
Osmanlı Arşivi'nde Tasnifi
Tamamlanan Yeni Defterler Üzerine
Bir Değerlendirme
“Yeni Defterler / Yeni Ufuklar”

*An Evaluation on the Classified New Registries in
the Ottoman Archives of the Directorate of State Archives
“New Registries / New Horizons”*

UMUT SOYSAL*

DÜNYADA arşivlerle ilgili en çok kabul gören yorumlardan birisi, arşivleri “*güncel ve tarihî*” olmak üzere iki büyük başlık altında değerlendiren ikili tasnif sistemidir. Tarihî arşivlerin ellerinde bulunan evrak sayılarının sabit kaldığı veyahut çok az bir oranda değiştiği; güncel arşivlerin ise her an güncellenip yenilendiği yine bu ön kabulün doğrudan bir sonucudur. Ülkemiz arşivleri düşünüldüğünde Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Türkiye'si'ne intikâl eden Osmanlı Arşivleri'nin de durağan bir görünüm arz ettiği bu bağlamda söylenebilir, ancak bunun doğruluğu ve geçerliliği tartışmaya açıktır. Bu yazının konusu da bu ön kabulün Osmanlı Arşivi örneklemini üzerinde sorgulanabilirliği üzerinedir.

Kırktan fazla ülkenin tarihine dair evrak koleksiyonlarını ve veri setini bünyesinde barındıran Osmanlı Arşivleri tarihî bir arşiv olmasının çok ötesinde bir görünüm arz etmektedir. 1846 yılında Hazine-i Evrâk'ın kurulmasından sonra, yüzyıllar boyu farklı koşullarda saklanan arşiv materyalleri ve erken tarihli defter serilerine dair büyük bir bakış açısı değişikliğine gidilmiş, eldeki imkânlar neticesinde bu evraklar tasnif edilmeye, derlenip toparlanmaya ve cârî politik/diplomatik gündemle ilişkili olarak yeri geldiğinde kullanılmaya başlanmıştır. Tarihçilerin

* neyzenumut@gmail.com, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Tanıtım ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, İstanbul/Türkiye, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7085-6715>.

deyimiyle “*En Uzun Yüzyılı*”nı yaşayan Osmanlı Devleti kendi döneminin tarihin akışı içinde ve dönemin gelişmeleri neticesinde devrini kapatmış, yerini tüm kurum ve kuruluşları ile birlikte halefi olan Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakmıştır ki Hazine-i Evrâk Nezâreti de bunlardan birisidir. Osmanlı Arşivleri'ni sıradan ve statik bir tarihi arşivden ayıran ve sürekli sürprizlere açık tutan en temel özelliği bünyesinden barındırdığı evrak koleksiyonunun nitelik ve nicelik olarak büyüklüğü ve bir kısmının tamire muhtaç olması sebebiyle her an güncellenen bir görüntü çizme potansiyelini barındırmasıdır. 400.000 defter ve 98.000.000 evrak şeklinde yaklaşık bir sayı ile ancak ifade edilebilen bu belge koleksiyonunun içinde tamire muhtaç veyahut diğer evrakların arasına karışmış, niteliği sonradan keşfedilen pek çok defter ve evrak bulunmaktadır. Bu sebeple arşiv materyallerine dair tespitlerde bulunurken ilk/en erken/en yeni/en eski/en büyük/en geniş vs. gibi sınırlandırıcı sıfatların uzağında yorum ve değerlendirmelerde bulunmak tarih yazıcılığının *-en azından Osmanlı Arşivi özelinde-* zorunlu bir gereğidir.

Bu yazıda yakın dönemde bu şekilde tamiri yapılan ve tasnifi arşivin fiziki koşullarının önceki yıllardaki yetersizliği sebebiyle ancak tamamlanabilen bazı defterlerden söz edilecektir ki yazının ilerleyen kısımlarında görüleceği üzere Osmanlı tarih yazıcılığı için bu defterlerin ne kadar önemli kaynaklar olduğu göze çarpacaktır.

1.607 adet defter ve defter parçasından oluşan tasnifi yeni tamamlanmış bu defter serileri hemen hemen arşiv bünyesinden mevcut bütün fonları, konu ve temaları ihtiva etmektedir. Bu defterler, kapsam geçerliliğinin genişliği ve içerik düzlemindeki önemlerine göre bir değerlendirmeye tabi tutulacak olursa şöyle bir görüntü ortaya çıkar:

Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri [BOA, ADVNS.MHM.d.]¹

Osmanlı Devleti'nin en önemli karar alma organı olan ve Fatih Sultan Mehmed'in (1444-1446, 1451-1481) hükümdarlığı zamanında bir Kanunname ile çalışma düzeni ve teşrifat kuralları sistematik bir hale kavuşturulan Dîvân-ı Hümâyûn, Osmanlı tarihi ve kültürünün anlaşılıp doğru bir şekilde yorumlanmasında en temel kurumsal kimliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dîvân-ı Hümâyûn teşkilatı ile ilgili akademik literatürde atıf alan pek çok yayının ve eserin asıl kaynağı bu teşkilata dair devletin bizzat kendi ürettiği kural koyucu ve düzenleyici metinlerdir. Osmanlı tarihi araştırmalarının ana kaynak serileri diyebileceğimiz defterlerin tarih yazımındaki karşılığı Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri olarak genel bir başlık altında değerlendirilen Mühimme Defterleri ve bu defterlerle doğrudan ilişkili Ahkâm ve Şikâyet defterleri serileridir. Devletin iç ve dış ilişkilerine dair kararların birer sûretlerinin kayda geçirildiği bu defter serisinin Devlet Arşivlerinde bulunan en eski tarihli H. 961-962 / M. 1553-1554 yıllarına

¹ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Âsâfi Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d.), 74/1 (1008-1011); BOA, A.DVNS.MHM.d., 80/1 (1022-1023); BOA, A.DVNS.MHM.d., 81/1 (1024-1024); BOA, A.DVNS.MHM.d 82/1 (1027-1028); BOA, A.DVNS.MHM.d., 167/1 (1182-1184).

aittir.² Osmanlı bürokrasisinin ana defter serilerinden olan ve Dîvân-ı Humâyûn kararlarını ihtiva eden bu defter serilerinden 10 adedi Devlet Arşivleri tarafından 1993-2020 yılları arasında yayımlanmıştır.³

Bu tasnifle birlikte bu koleksiyona 5 defter daha eklenmiştir ve bu defterlerle birlikte Osmanlı tarihindeki bazı dönemsel boşlukların doldurulması mümkün olacaktır. Bu defterler Mühimme defterleri serisinde bulunan defterlere tarihi yakınlıklarına göre 74/1, 80/1, 81/1, 82/1, 167/1 şeklinde mükerrer numaralara kaydedilmişlerdir. Sultan II. Osman'ın (1618-1622) cülûs yıllarına ait olan Hicrî 1027-1028 [1618-1619] tarihlerini kapsayan ve 82/1 numaralı defter en geniş ve bütünlüklü olanıdır.

Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından 2020 yılında yayımlanan 82/1 numaralı Mühimme Defteri 340 sayfa ve 745 hükümden oluşmaktadır.⁴ Dîvân-ı Hümâyûn'da alınan kararların kaydedildiği bu defterle birlikte II. Osman dönemine ait yeni bilgiler gün yüzüne çıkmış olacaktır. Defterde o dönemde yoğun olarak yaşanan Celâli ve suhte isyanlarının yanı sıra vakıfların gelir-giderlerine dair bazı önemli hükümler, üst düzey bürokratlara dair alınan idari yargı kararları, sosyal hayatı düzenleyici bazı tedbirler de göze çarpmaktadır.

Deftere kaydedilmiş hükümler şu ana başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

- **Halkın Şikâyetleri ve Devlete Karşı İşlenen Suçlar:** Defterde dikkat çeken başlıklardan birisi ekonominin temel dinamiklerini sarsacak bazı yolsuzluklardır. Tedavülde yani güncel kullanımda olan akçeleri eritip ayarı düşük olarak yeniden basan ve bu sebeple enflasyonist etkilere yol açanlar hakkında devlet gereken idari ve hukuki yaptırımları sonuna kadar kullanmıştır.
- **Başkent İstanbul'un İâsesi:** Osmanlı çarşısı ve pazarlarında ve iç piyasada yaşanması muhtemel karaborsa ve stokçuluk faaliyetlerinin önüne geçmek için alınan önleyici ve düzenleyici tedbirler defterde yoğunluklu olarak kendisine yer bulmuştur.
- **Eşkîyalık:** Celâli İsyânları olarak tarih yazımında kendisine geniş bir yer bulan ve bu dönemde de etkileri yoğun şekilde hissedilen suhteler, çift-bozanlar ile levendlerin yarattıkları asayiş problemleri ve devletin bunlara karşı aldığı güvenlik tedbirleri defterde pek çok hükme konu olmuştur.

² Günümüze kadar gelebilen en eski tarihli Mühimme defterleri Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde (TSMA) bulunan 951/1544 ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (TSMK) bulunan 959/1552 tarihli iki defterdir. Mübahat S. Kütükoğlu, “Mühimme Defteri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXXI, 2006, s. 521.

³ Bu defterler; 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), 5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566), 6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565), 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), 12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572), 82 Numaralı Mühimme Defteri (1026-1027/1617-1618), 82/1 Numaralı Mühimme Defteri (1027-1028/1618-1619), 83 Numaralı Mühimme Defteri (1036-1037/1626-1628), 85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041/1630-1631), 91 Numaralı Mühimme Defteri (1056/1656-1647).

⁴ 82-1 Numaralı Mühimme Defteri [1618-1619], (İstanbul: Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları, 2020).

- **Narh ve Fiyat Politikaları:** İç piyasada geniş bir şekilde üretilen ve tahıl ve hububatların fiyatlarının belirli bir dengede tutulması, temel gıda maddeleri ve halkın güncel ihtiyaçları olan diğer maddelerin arzında sorun yaşanmamasına ilişkin merkezi idarenin aldığı pek çok karar; devletin idare, denetim ve dengeleyicilik gibi işlevlerinin defterdeki yansımaları olarak yorumlanabilir.
- **Vakıflara Dair Hükümler:** Osmanlı coğrafyasının hemen hemen her yerinde pek çok farklı gerekçe ile tesis edilmiş olan ve kamu yararı gözetilen vakıfların gelir giderleri, denetimleri, vakıf görevlilerinin atanma ve azilleri, vakıflarda yaşanan olumsuzluklar ve bunlara dair idari süreçler de devletin o dönemki bürokratik yükünün önemli bir kısmını teşkil etmektedir ve haliyle defterde de bunların izleri görülmektedir.
- **Tütün Yasakları:** Önceki dönemlerde ekimi ve ticareti yasaklanan tütünün pek çok yerde ekilmesi ve fermanlara uyulmaması nedeniyle yaşanan olumsuzluklar yine defterde pek çok hükmün konusudur. Tütüne dair düzenleyici tedbirler ve yasalara dair şu hüküm örnek verilebilir:
- [*... Ekimi, alınıp satılması ve kullanılması yasak olan tütün hususunda gerekli özenin gösterilmesi ve eşkiya takibi için Köstendil'de bulunan Mehmed Paşa ile Usturumca, Petriç, Doyran ve Radovişte kadılarının uyarılması ...*]⁵

Yeni defterlerin de ilavesi ile birlikte eldeki mühimme defteri sayısı 267'den 272'ye çıkmış bulunmaktadır.

Mühimme Defteri Parçaları [BOA, A.DVN.MHM.d.]

Mühimme defterleri dışında Dîvân-ı Hümâyûn'da tutulan ancak zaman içinde çeşitli gerekçelerle bütünlüğünü kaybetmiş defter parçaları bu katalog altında tasnif edilmiştir. Tasnif işlemleri esnasında A.DVN.MHM.d kodu ve 975-932 künye numaraları ile kayıtlı bu defter parçalarının sayısı 44 iken yeni ilavelerle birlikte bu sayı 84'e çıkmıştır. Yeni tasnif edilen ve mevcut kataloğa tarih sırasına uygun olarak 932/1; 932/2; 933/1; 933/2; 933/3 [...] ve 957/1 mükerrer numaralarla kaydedilen mühimme defteri parçalarının en erkeni Hicrî 977 [1570]⁶, en geç tarihlisi ise H.1188 [1775]⁷ tarihlidir. Sayfa sayıları ise 2 ile 136 arasında değişen bu defterlerin de araştırmalara yeni açılımlar sunması muhtemeldir. Bu ilave ile birlikte yine söz konusu tarihsel dönemler arasında Dîvânda alınan kararlara dair mevcut bilgi havuzu nitelik ve nicelik yönünden genişlemiştir.

Şikâyet Defteri Parçaları [BOA, A.DVN.ŞKT.d.]

Devletin sınırlarının genişlemesi ve Dîvân-ı Hümâyûn'da görüşülen konuların çeşitlenmesi neticesinde alınan kararların kaydedildiği defterlerde de tematik

⁵ BOA, A.DVNS.MHM.d., 82/1, s. 314, Hüküm 682.

⁶ BOA, A.DVN.MHM.d., 932/1.

⁷ BOA, A.DVN.MHM.d., 957/1.

bir ayırım ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu ayırım neticesinde adlî ve idarî konular ayrı defterlerde tutulmaya başlanmış, konusu şikâyet olan hükümler için 1649 tarihinden itibaren şikâyet defterleri oluşturulmuştur.⁸ Arşiv kataloglarında mevcut 1649-1837 yılları arasını kapsayan 213 cilt şikâyet defteri ve 1504-1819 tarihleri arasını kapsayan 38 adet şikâyet defteri parçasına yeni tasnif sürecinde 27 defter daha ilâve edilmiş ve şikâyet defteri parçası sayısı 38'den 65'e çıkmıştır. Bu defterler de kronolojik yakınlık gözetilerek 2 ile 181 arasında farklı numaralara mükerrer olarak kaydedilmişlerdir.

Ruûs Defterleri [BOA, A.RSK.d.]

Osmanlı bürokrasisinde devlet görevlilerinin atama işlerinin yapıldığı kalemin adı Ruûs'tur. Vezîr, beylerbeyi, sancakbeyi gibi en üst düzey bürokratik atamalar ve timar tevcihleri dışındaki tüm atamalara ait bürokratik süreçler bu kalem vasıtasıyla yürütülmektedir.⁹ Kataloglarda Ruûs Kalemi Defterleri A.RSK.d kodunda 266; A.DVNS.RSK.d kodunda 264; KK.d kodunda 112 olmak üzere 3 farklı fonda ve toplamda 642 cilt halinde yer almaktadır. Yeni tasnifi tamamlanan ve A.RSK.d koduna ilave edilen defter sayısı ise 38 adettir. Yine bu defterler de kronolojiye uygun olarak 1452/A dan 1463/D ye kadar mükerrer numaralara kaydedilmişlerdir ve böylece Ruûs defteri sayısı 680'e çıkmıştır.

Mâliyeden Müdevver Defterler [BOA, MAD.d.]

Mâliye Bakanlığı'ndan 1945 yılında Arşiv Umûm Müdürlüğü'ne teslim edilen defterler, maliyeden devredilmesi sebebiyle Mâliyeden Müdevver olarak adlandırılmışlar ve MAD defteri olarak kodlanmış ve o şekilde bilinegelmişlerdir. MAD.d fon kodunda bulunan ve araştırmaya açık defterlerin sayısı 23.253 iken yeni tasnif edilen ve bu kataloga eklenen defterlerle birlikte bu sayı 23.924'e ulaşmıştır.

İçerisinde *Leh elçisinin masraflarından* [MAD.d 23314] *İstanbul Habbâzîn (Ekmekçiler) Cemaati'*ne [MAD.d 23322]; *Hicrî 935 tarihli İstanbul'un mahalle isimlerini gösteren listeden* [MAD.d 23340] *Kânûnî'nin İran Seferi sırasında* [H.940] *Bayburd Muhafızı İdris Bey'e yazdığı mektupların sûretlerine* [MAD.d 23345]; *Selânik İshak Paşa Vakfı'na bağlı köyler ve bu köylerden toplanan atlardan* [MAD.d 23420] *Ohri Livası Timar Hasılat defterine* [MAD.d 23523]; *İngiliz ve İrlandalı tüccarların Osmanlılarla yaptığı ticaretlerde uygulanacak gümrük tarifelerinden* [MAD.d 23776] *Belgrad Kalesi'nin keşif ve tâmir kayıtlarına* [MAD.d 23685] kadar birbirinden oldukça farklı konulara ait pek çok kaydı ihtivâ etmektedirler. Söz konusu defterlerin araştırmaya açılması ile birlikte Osmanlı iktisadi ve sosyal tarihinin karanlıkta kalan pek çok yönünün belgeler vasıtasıyla aydınlanacağı kuvvetle muhtemeldir.

⁸ Kütükoğlu, “Mühimme Defterleri”, s. 521.

⁹ Haz. İskender Türe-Salim Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., 2017), s. 69.

Bâb-1 Âsâfi Sadâret Mektubî Kalemi [BOA, A.MKT.d.]

Sadâret Mektûbî Kalemi'ne ait kayıtların tutulduğu bu defterlerde genellikle sadrazamın çeşitli yerlere gönderdiği takrirler, asker toplanması ve önemli meseleler ile ilgili emir, buyruldu ve risalelerin kaydedildiği defterlerdir.¹⁰ Tanzimat öncesi ve sonrası döneme ait bu defterlerin adedi 46 iken yeni tasnifi biten 51 defterle birlikte bu sayı 97'ye yükselmiştir.

Evâmir-i Mâliye Defterleri [BOA, D.EVM.d.]

Mâliye dairesindeki önemli yazışmalar, sefer lojistiği, mîrî mukâtaaların usûllerine uygun bir şekilde kaydedilmesi, bazı vakıflardan para alanlara yönelik beratlar ve tüm bu süreçlere dair üst düzey mâlî hükümleri içeren Evâmir-i Mâliye kalemi iktisat tarihi araştırmalarının en önemli kaynak koleksiyonlarından birisidir. Bir kısmı Kâmil Kepeci Defterleri arasında kayıtlı bu defterlerin sayısı 165 iken, yeni ilâve edilen ve kataloğa eklenen 102 defterle birlikte 267 cilde ulaşılmış bulunmaktadır. 26.278 ile 26.345 numaraları arasına tarihsel sıraya uygun olarak mükerrer kayıtlarla yerleştirilen bu defterlerin pek çoğu özellikle Anadolu ve Rumeli coğrafyasının mâli tarihine ışık tutacak kayıtlardan oluşmaktadır.

Bâb-1 Defterî Büyük Ruznâmçe Kalemi Defterleri [BOA, D.BRZ.d.]

Hazineye ait günlük işlemlerin, hazineye giren çıkan paraların günü gününe tutulup kaydedildiği defterlere Osmanlı bürokrasisi *Ruznâmçe Defterleri* adını vermiştir ve bu defterler hazînenin başı olan Başmuhasebenin yâni Bâb-1 Defterî'nin en önemli kayıtlarını içermektedir. “Rûzname-i Hümayûn, Rûzname-i Evvel, Harc-ı Hassa Ruzname-i Kalemi” olarak da adlandırılan bu kalemde araştırmaya açık 588 adet deftere yeni tasnif edilen 38 defterin ilâvesi ile defterlerin sayısı 626'ya ulaşmış bulunmaktadır. Yeni defterler D.BRZ.d 20612/A ile 20870/A arası numaralar altında tasnif edilmiştir. Bu defterlerden en ilgi çekenini ise H. 955-956 [1548-1549] tarihli olup Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) İkinci İran Seferi esnasında tutulan ruznâmçe defteridir.¹¹

Rûzname Defterleri [BOA, DFE.RZ.d.]

Yıllık geliri 20.000 akçeden az olan geçimlerini veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bazı asker ve memurlara belirli toprak parçalarının tahsisi işlemine timar denilmektedir.¹² Timar sistemi ile arazilerin boş kalmasının önüne geçildiği gibi timar sahibinin yıllık geliri nispetinde orduya getirmekle yükümlü olduğu cebelü denilen süvari askerleri ile de kuvvetli bir asker mevcudu oluşturmak da yine bu sistemin doğrudan hedeflerinden birisidir. Erken tarihli defterlerin kapsadıkları coğrafi alan birden fazla iken, asker ve arazi sayısının genişlemesi

¹⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, s. 77.

¹¹ BOA, D.BRZ.d., 20612/A, 21 Zilkade 956/II Aralık 1549.

¹² Ömer Lütfi Barkan, “Timâr”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. XII, s. 286.

ile birlikte bu defterlerde de nispeten coğrafi bir ihtisaslaşma yaşanmıştır. Arşiv veri tabanında araştırmaya açık 2.232 adet deftere yeni tasniflerle birlikte 71 ilave daha yapılmış ve bu sayı 2.303'e ulaşmıştır. Bu defterler DFE.RZ.d 2233 ile 2303 arası numaralara kaydedilmişlerdir.

Muâhedeler [BOA, MHD.]

Osmanlı Devleti'nin dış ülkelerle yaptığı anlaşmaların yani ahidnâmelerin Devlet Arşivleri Başkanlığında mevcut bulunduğu Muâhedeler fonu, MHD şeklinde kısaltılmaktadır ve devletin yabancı devletlerle kurduğu en üst düzey ilişkiler ve bağlayıcı hükümler bu muâhedelere göre şekillenmektedirler. Tasnif edilen defterler arasında birçok belge de tasnif edilmiştir. Bu belgelerden biri de kısa bir süre önce araştırmaya açılan Muâhedeler fonuna ilave edilen MHD. 484 no.lu muahededir. 15 Zilhicce 1068 [13 Eylül 1658] tarihli bu anlaşma diğer pek çok muahededen nitelik ve nicelik yönüyle ayrılmakta, orijinalitesi bakımından ön plana çıkmaktadır. Zira muâhedeler barış/dostluk anlaşmaları hüviyetinde son düzenleyici metinler olmasına ve genel hükümler içermelerine karşın bu muâhede Erdel Seferi'ne tayin olunan Vezîr-i a'zâm Köprülü Mehmed Paşa ile [Vezâreti 1656-1661] yeni Erdel kralı arasında savaş sahrasında imzalanan bir barış anlaşmasıdır.¹³ Ayrıca sefere katılan Osmanlı Devleti'nin belli başlı büyük ordu komutanlarının da tek tek isimleri anlaşma metnine kaydedilmiştir. Mîr-i Mîrân-ı Anadolu Mehmed Paşa, Mîr-i Mîrân-ı Niğbolu Canarşlan Paşa, Mîr-i Mîrân-ı Yanova Hüseyin Paşa, Mîr-i Mîrân-ı Adana Sinan Paşa bunlardan yalnızca birkaçıdır. Bu belge, diplomatika ve içerdiği bilgiler bakımında seferden barışa giden süreci bir bütün haliyle göstermesi yönüyle Osmanlı siyasi tarihi için önemli bir kaynaktır.

Yeni tasnif edilen defterlerin hepsini burada açıklamak mümkün olmadığından bazı fonlardaki defterlere dair bilgi verilmiştir. Bütün bu defterler ilgili kodlarıyla sisteme dâhil edilmiştir. Bilgi verilenler ile birlikte diğer defterler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Fon Kodu	Adet	Fon Kodu Açılımı
A.DFE.d.	1	Defterhâne-i Âmire Defterleri
A.DVN	2	Beylikçi Kalemi
A.DVN.DVE.d.	8	Düvel-i Ecnebiye Defterleri
A.DVN.İZN.d.	3	İzn-i Sefâyin Defterleri
A.DVN.MHM	3	Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi

¹³ Erdel beyzâdelerinden yeni Erdel kralı olan Ekoş Barçgay ile her sene kırk bin altın haraç vermek üzere bir anlaşma yapılmıştır. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV, 4. basım, TTK, 1988, s. 385. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu anlaşmayı arşivde tetkik etmiş ancak o dönem bu anlaşma metinleri tasnif edilmeyen belgeler arasında bulunduğu için eserine fon bilgilerini ekleyememiştir.

Fon Kodu	Adet	Fon Kodu Açılımı
A.DVN.MHM.d.	37	Dîvân (Beylikçi) Kalemî Mühimme Defterleri
A.DVN.ŞKT.d.	27	Dîvân (Beylikçi) Kalemî Şikâyet Defterleri
A.DVNS.MHM.d.	5	Dîvân-ı Hümâyûn Sicillatı Mühimme Defterleri
A.DVNS.NMH.d.	3	Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Nâme-i Hümâyûn Defterleri
A.DVNS.NZAM.d.	5	Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî Nizâmât Defterleri
A.DVNS.NŞT.d.	183	Tahvil/Nişân Defteri
A.MKT.d.	51	Buyruldu Defterleri
A.RSK.d.	128	Ru'ûs Kalemî
BEO.NGG.d.	1	Nezâret Gelen Giden Defterleri
D.BRZ.d	40	Büyük Ruznâmçe Kalemî Defterleri
D.BŞM.MHF.d.	33	Muhallefât Halîfeliği
D.EVM	2	Evâmîr-i Mâlîye Kalemî
D.EVM.d.	102	Evâmîr-i Maliye Defterleri
DFE.RZ.d.	71	Ruznâmçe Defterleri
D.M.d	5	Katib El Defterleri
D.M.MÜHR.d.	3	Mühür Tatbik Defterleri
D.MKF.d.	10	Mevkufât Defterleri
D.MMK.d.	2	Maden Mukatâsı Kalemî
DH.SAİD.d.	1	Sicill-i Ahvâl
EV.d.	78	Evkaf Defteri
MAD.d.	671	Maliyeden Müdevver Defterler
MHD	1	Muâhedeler
MŞH.ŞSC.d.	2	Meşihat Şer'îyye Sicilleri
T.d.	1	Ticaret, Nafia ve Ziraat Nezâreti
TT.d.	128	Tapu Tahrir Defterleri
Toplam	1.607	

Sonuç Yerine

Tasnifi tamamlanan ve Devlet Arşivleri Başkanlığının defter koleksiyonlarında kendine yer bulan 1.607 yeni defterle birlikte Osmanlı tarihi araştırmalarının yeni bir ivme kazanacağı, tarih araştırmalarında gölgede kalan pek çok karanlık nokta-
nın aydınlanacağı muhakkaktır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

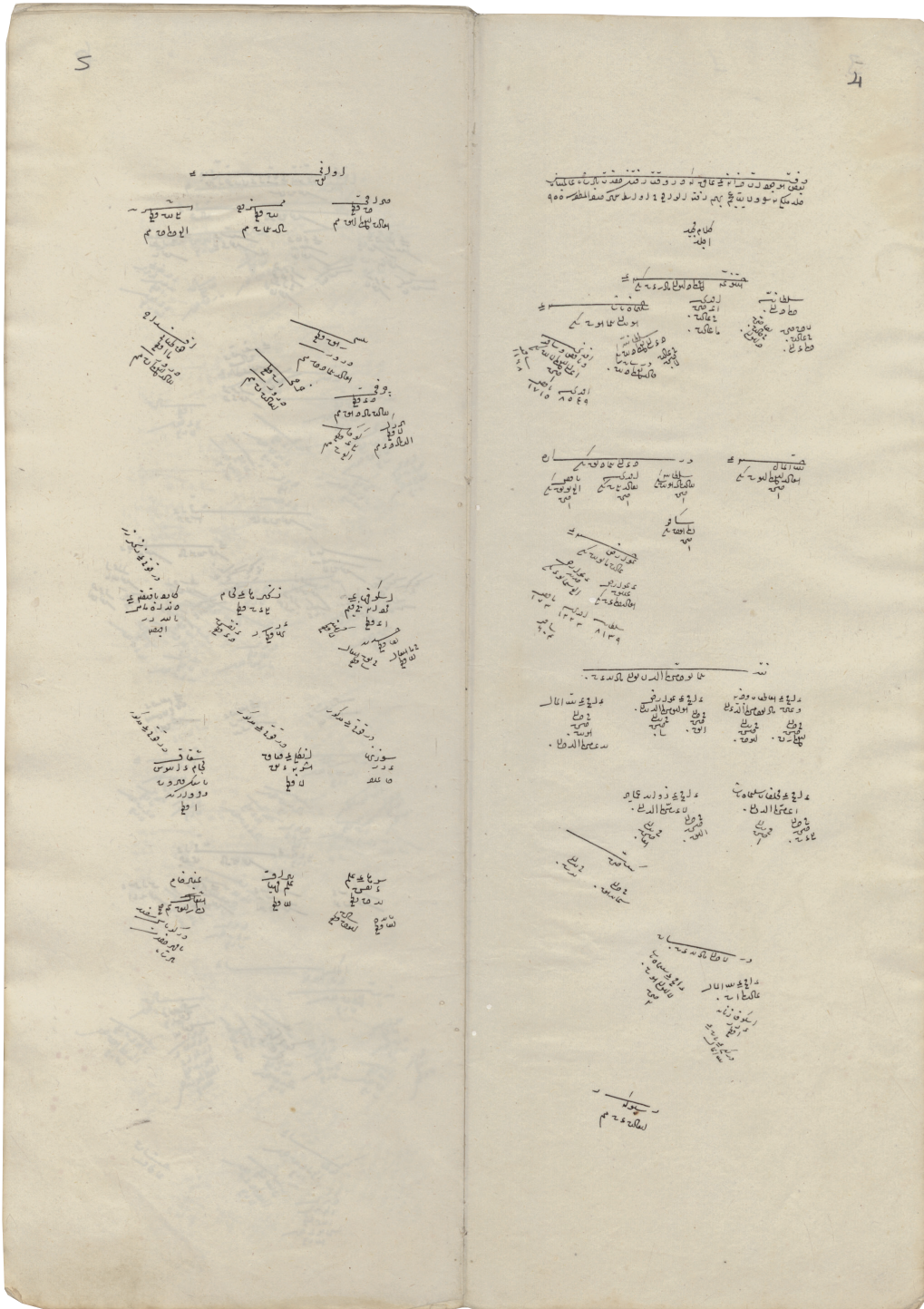
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- A.DVN.MHM.d. (Dîvân (Beylikçi) Kalemi Mühimme Defterleri)
- A.DVNS.MHM.d. (Dîvân-ı Hümayûn Sicillatı Mühimme Defterleri)
- D.BRZ.d. (Büyük Ruznâmçe Kalemi Defterleri)
- MHD (Muâhedeler)

Kitap ve Ansiklopedi Maddeleri

- 82-1 Numaralı Mühimme Defteri [1618-1619], İstanbul: Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Barkan, Ömer Lütfi: “Timâr”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. XII, s. 286-333.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Kütükoğlu, Mübahat S.: “Mühimme Defterleri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXXI, 2006, s. 520-523.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Tarihi*, C. IV, 4. basım, Ankara: TTK, 1988.

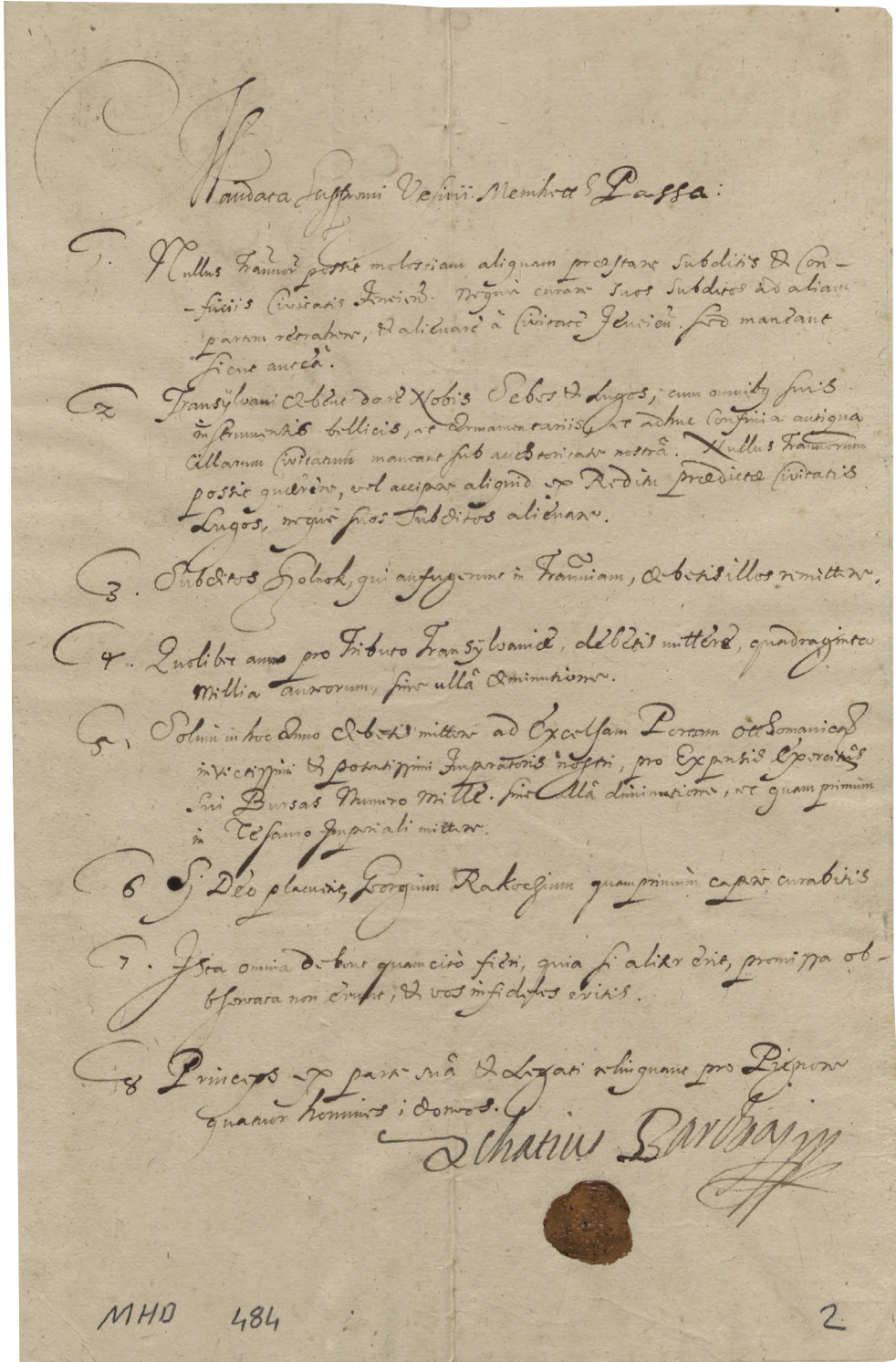
Ekler

Ek: 1

Kanuni Sultan Süleyman'ın II. İran Seferi sırasında tutulan h. 955-956/m.1548-1549 tarihleri arasında ihtiva eden ruznâmçe defteri.

BOA, D.BRZ.d., 20615-4

Ek: 2

Sabika ban olup Erdel hükümeti ihsan olunan Ekoş Barcay'in
taahhüt edip verdiği yemin temessükü.

BOA, MHD, 484/2 15 Zilhicce 1068 (13 Eylül 1658)

